

О.Й.СТАСЮК (ЛЬВІВ)

**МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ
«ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЬНОГО
РУХУ 1920–1950-х рр.»**

Події Другої світової війни та пов'язаний із ними широкий спектр наукових тем і проблем продовжують привертати до себе пильну увагу дослідників, суспільства загалом, адже ціла низка фактографічних, теоретико-методологічних, історіософських та інших проблем ще й донині не з'ясовані. Як наслідок, дуже часто маємо справи з абсолютно протилежними оцінками причин і підсумків війни, системи політичних взаємин воюючих сторін, функціонування та ролі задіяних військово-політичних формацій, знакових постатей тощо. Професійний обов'язок істориків – донести до громадян правду про ці події, спираючись на ґрунтовне вивчення джерел й оминаючи будь-які політичні чи інші інсинуації. Саме таке завдання ставили перед собою учасники міжнародної наукової конференції, котра відбулася 25 жовтня 2013 р. у сесійній залі Львівської обласної ради. Організаторами заходу виступили Львівська обласна рада, Львівська облдержадміністрація, Інститут українознавства імені І.Крип'якевича НАН України, Львівський національний університет імені І.Франка, комунальне підприємство Львівської облради з питань здійснення пошуку поховань учасників національно-визвольних змагань та жертв воєн, депортації і політичних репресій «Доля», Центр незалежних історичних студій.

У конференції взяли участь близько 60 істориків із різних областей України та з-за кордону (у тому числі з Києва, Донецька, Львова, Миколаєва, Полтави, Одеси, Луцька, Острога, Пряшева (Словаччина) та ін.), що забезпечило науковому форуму міжнародний і міжрегіональний статус та надзвичайно насичену наукову програму. Учасники конференції зосередили свою увагу на наступних питаннях: історіографічні, джерелознавчі та термінологічні аспекти дослідження українського визвольного руху 1930–1950-х рр.; відносини з сусідніми народами й визвольними рухами Центрально-Східної Європи; проблеми української колаборації з нацистським і радянським режимами в контексті сучасної методології; морально-правові аспекти боротьби ОУН та УПА, діяльність національного руху опору під оглядом соціальної історії, регіоналістики, мікроісторії та біографістики.

Під час пленарного засідання з доповіддю «Український визвольний рух середини ХХ ст. у суспільно-політичних і наукових дискусіях сучасності» виступив *Анатолій Русначенко* (Київ), який указав на фігурантів дискусій та окреслив найбільш контр-аверсійні теми й проблеми, до яких зарахував засади ідейно-політичної платформи та програми ОУН, проголошення незалежності України актом від 30 червня, українсько-польське протистояння на Волині, відображення подій Другої світової війни в історичній пам'яті народу та ін. Дослідник наголосив, що розв'язка зазначених питань надалі здійснюється з двох протилежних позицій – україноцентричної та комуно-імперської, що перешкоджає формуванню єдиної української ідентичності й ставить нашу країну на грань геополітичного розколу. Доповідь А.Русначенка спровокувала серед присутніх полеміку з приводу термінологічного апарату проблеми, котрим послуговуються сучасні українські історики.

Професор Національного університету «Острозька академія» *Володимир Трофимович* у доповіді «Німецький чинник в українсько-польському протистоянні на Волині та Галичині в роки Другої світової війни» наголосив на суспільній значущості

питання, що спонукає вчених до проведення науково виваженого й точного аналізу минулих подій. На основі маловідомих джерел дослідник довів, що важливу роль в ескалації конфлікту відіграли позиції двох імперіалістичних держав – Німеччини та СРСР, які розігрували українську й польську карти.

Професор Житомирського державного університету імені І.Франка *Галина Стародубець*, виступаючи з доповіддю «На перетині двох світів: Волинь в умовах українського національно-визвольного руху 1940-х рр.», акцентувала увагу слухачів на непростій ситуації, що склалася у цьому регіоні в момент зародження там збройних формацій різних політичних спрямувань і була як наслідком політичних стратегій безпосередніх учасників війни, так і суто специфічних місцевих обставин. Значну частину виступу дослідниця присвятила аналізу українсько-польського збройного протистояння, відзначивши позитивну динаміку в дослідженні проблеми, яка полягає в переведенні дискусій із політичної площини в історичну, що неодмінно має позначитися на добросусідських взаєминах між обома народами.

Ігор Мамонтов (Київ) у доповіді «Правові проблеми боротьби ОУН і УПА з точки зору сучасної юридичної науки» підкреслив, що аналіз зазначених подій у світлі норм міжнародного гуманітарного права й чинного законодавства України дозволить спростувати численні міфи про український національно-визвольний рух 1930–1950-х рр., позбавить обговорювані питання непотрібної емоційної напруги. Дослідник наголосив, що застосування міждисциплінарних підходів до вивчення проблематики періоду Другої світової війни бажане й доцільне, оскільки підвищуватиме продуктивність досліджень, сприятиме об'єктивнішому висвітленню подій.

Завершив пленарне засідання виступ львівського історика, завідувача кафедри історії України Українського католицького університету *Олександра Зайцева* на тему «Стратегія і тактика націоналістичного повстання у військовій доктрині Михайла Колодзінського». Доповідач охарактеризував воєнно-політичну доктрину ОУН міжвоєнного періоду, вступивши в дискусію з попередніми дослідниками зазначеної тематики стосовно її окремих положень.

Серед найбільш цікавих доповідей, які прозвучали під час секційних засідань, слід відзначити виступ мол. наук. співроб. Інституту українознавства імені І.Крип'якевича НАН України, співробітниця Центру досліджень визвольного руху *Марти Гавришко* «Ставлення представників ліберального фемінізму до ОУН у 1929–1939 рр.». Дослідниця схарактеризувала Союз українок (1921 р.) та його політичну надбудову – Дружину княгині Ольги (1938 р.) як головних і послідовних репрезентантів ліберального фемінізму на західноукраїнських землях у міжвоєнний час та виділила кілька основних причин, які викликали конфлікти між цими організаціями й ОУН. На думку доповідачки, вони стосувалися як суто феміністичних (право на працю, «природа» жінки, репродуктивні функції, гендерні ролі жінок), так і національних (методи й форми політичної діяльності, політична програма) питань.

Доцент Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк) *Оксана Калішук* у виступі «Позиція проводів українського та польського визвольних рухів як чинник ескалації міжнаціонального конфлікту в роки Другої світової війни» вказала на неправомірність закидів окремих, здебільшого польських науковців, які ескалацію конфлікту вбачають винятково в радикальній ідеології ОУН, оскільки ідеологія сама по собі не може бути причиною якихось подій у суспільній

історії, стосунках між народами. Посилаючись на фрагментарність джерельної бази досліджуваної проблеми, авторка наголосила, що зрозуміти природу українсько-польських взаємин періоду Другої світової можна лише в контексті попередньої історії співжиття двох сусідніх народів.

Канд. іст. наук, професор кафедри історії України Полтавського національного педагогічного університету імені В.Короленка *Людмила Бабенко*, опрацьовуючи тему «Агентурно-оперативні аспекти чекістської діяльності у процесі підготовки Львівського церковного собору 1946 р.», висвітлила технології й окремі методи радянських органів державної безпеки, спрямовані на ліквідацію Української греко-католицької церкви шляхом впливу на її ієрархів. Історик підкреслила цілковиту політичну заангажованість та антирелігійну спрямованість дій влади, вмонтованість органів держбезпеки у процес ліквідації церкви, на конкретних прикладах продемонструвала, що основні зусилля спецслужб у підготовці «об'єднавчого» процесу церков упродовж 1944–1945 рр. було спрямовано на руйнування єдності в поглядах і позиціях вищого керівництва УГКЦ та схиляння його до співпраці з радянською владою. Маловідомим сторінкам діяльності ОУН у міжвоєнний період присвячувалася доповідь київського дослідника, директора Музею УНР *Олександра Кучерука* «Категорія присяжних членів у структурі ОУН у 1930-х рр.».

У доповіді «Організація українських націоналістів та інтелігенція» ст. наук. співроб. Інституту українознавства імені І.Крип'якевича НАН України *Олександра Стасюк* проаналізувала соціальне тло національно-визвольного руху 1930–1950-х рр., виділила хронологічні, структурно-організаційні та регіональні особливості проблеми, наголосила на провідній ролі інтелігенції, яка впродовж усього періоду боротьби зберігала за собою цей статус усупереч асоціальної ідеї «ініціативної меншості», проповідуваний Д.Донцовим та ідеологами ОУН. Дослідниця висвітлила політику Організації українських націоналістів й Української повстанської армії стосовно залучення представників інтелігентних професій до лав підпілля, відзначила непростий характер стосунків ОУН та частини інтелігенції, котра не поділяла націоналістичних поглядів, указала на причини конфліктів і непорозумінь, навела відповідні статистичні дані. Проблеми соціального складу УПА торкнувся також *Андрій Боляновський* (Львів), який проаналізував наявність і роль іноземців у повстанських відділах упродовж 1943–1945 рр., обґрунтувавши хронологічні, структурні та кількісні аспекти теми.

Багато уваги під час роботи конференції було приділено питанням функціонування окремих структур і кадровому складу ОУН та УПА (*Михайло Романюк* (Львів) – «Структура та діяльність референтури служби безпеки Золочівського окружного проводу ОУН», *Василь Ільницький* (Дрогобич) – «Участь представників Східної України в національно-визвольному русі на теренах Карпатського краю ОУН (1945–1954 рр.)», *Віктор Ревегук*, *Надія Кочерга* (Полтава) – «Похідні групи ОУН у Полтаві (1941–1942 рр.)», *Андрій Сухих* (Острог) – «Протиборство групи УПА «Заграва» з Тернопільським партизанським з'єднанням імені М.С.Хрущова (1943–1944 рр.)»), історіографічним і джерелознавчим аспектам проблеми (*Георгій Папакін* (Київ) – «Джерельний контент визвольних змагань 1939–1956 рр.»), *Роман Грицьків* (Львів) – «Найновіша історіографія Української повстанської армії: концепції та підходи», *Володимир Ковальчук* (Київ) «Обліково-статистичні документи УПА та їх значення», *Ігор Гаврилів* (Львів) – «Українсько-польський конфлікт напередодні та в роки Другої світової війни: спроба аналізу сучасних досліджень»), біографістиці національно-визвольного руху (*Андрій*

Сова (Львів) – «Фізичний вишкіл членів УВО та ОУН у міжвоєнній Галичині (на прикладі Романа Шухевича)», *Василь Футала* (Дрогобич) – «Історіографічний образ Євгена Коновальця» та ін.

У перерві між пленарним і секційними засіданнями відбулася презентація нових видань. Із черговим науковим збірником статей з серії «Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність» (голова редколегії М.Литвин, упорядники й наукові редактори М.Романюк, О.Стасюк; вип.24, Львів, 2012 р.), присвяченим тематиці національно-визвольного руху середини ХХ ст., присутніх ознайомила науковий редактор видання, ст. наук. співроб. Інституту українознавства імені І.Крип'якевича НАН України О.Стасюк. Дослідник біографії та публіцистичної спадщини Петра Федун (Полтави) *Михайло Романюк* повідомив про вихід другого тому збірника «Концепція самостійної України: Документи і матеріали» (упорядник і відповідальний редактор М.Романюк; Львів, 2013 р.), до якого увійшли нововіднайденої праці оунівського публіциста та його епістолярна спадщина.

Перед учасниками конференції виступили також наукові співробітники Національного музею-меморіалу «Тюрма на Лонцького» *Ігор Дерев'яний* та *Ірина Єзерська*, які презентували монографії І.Дерев'яного «Сила волі: Євген Коновалець» (Львів, 2013 р.) та І.Геля «Виклик системі: український визвольний рух другої половини ХХ ст.» (редактор та упорядник І.Єзерська; Львів, 2013 р.). Ці книги побачили світ у серії «Наш формат історії» – спільному видавничому проєкті Центру досліджень визвольного руху, Мистецької агенції «Наш формат» та львівського видавництва «Часопис».

Відтепер за сприяння Львівської обласної ради конференція, присвячена проблемам українського національно-визвольного руху середини ХХ ст., проводитиметься у Львові щорічно. Організатори планують розширювати тематику обговорюваних проблем та коло учасників, запрошуючи до співпраці фахівців із суміжних дисциплін, а також відомих громадсько-політичних діячів та журналістів задля перетворення конференції на впливовий науковий форум, який сприятиме формуванню нового бачення вітчизняної історії.